

تبیین تاثیر درآمدهای حاصل از گردشگری بر سودآوری بانک ها در کشور

محدثه یکرنگ حق پناه^۱

کارشناسی ارشد، مدیریت کسب و کار- بازاریابی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت

مونا بوئینی

کارشناسی ارشد، مدیریت کسب و کار- بازاریابی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت

چکیده

درآمدهای حاصل از گردشگری یک عنصر حیاتی در رشد اقتصادی کشورهای گردشگری پذیر است. نوسانات درآمدهای گردشگری تأثیرات شگرفی بر اقتصاد واقعی دارد. سلامت سیستم بانکی یک کشور ارتباط تنگاتنگی با سلامت اقتصاد دارد. هدف اصلی این تحقیق بررسی تاثیر درآمدهای گردشگری بر سودآوری بانکها می باشد. این تحقیق که تحقیقی توصیفی بوده و درصدد توصیف روابط بین متغیرها با استفاده از آزمونهای آماری است، به لحاظ هدف، از نوع مطالعات کاربردی می باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر، بانکهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ می باشند. نتایج نشان داد که درآمدهای حاصل از گردشگری بر سودآوری بانکها تاثیر منفی و معناداری دارد. بنابراین ارتباط درآمد گردشگری با سودآوری بانکها و به نوبه خود با سلامت سیستم مالی کشورها، برای برنامه ریزان و سیاستگذاران مهم است. **واژگان کلیدی:** درآمدهای حاصل از گردشگری، سودآوری بانک، بازده سهام، حقوق صاحبان سهام

^۱ نویسنده مسئول: haghpanah_mahsa@yahoo.com

از نظر تئوری، گردشگری نقشی اساسی در رشد اقتصادی یک کشور ایفا می‌کند. همچنین یکی از سریع‌ترین و بزرگ‌ترین بخش خدمات در سراسر جهان است (Foon and Chye, 2015). گردشگری، اقتصاد را از طریق افزایش فرصت‌های شغلی، سرمایه‌گذاری‌های جدید و بهبود زیرساخت‌ها، افزایش مالیات و درآمد ارزی تقویت می‌کند. درآمدهای گردشگری از طریق کانال‌های مستقیم و غیرمستقیم به این رشد کمک می‌کند. به طور مستقیم، افزایش درآمد دولت‌ها از درآمدهای گردشگری منجر به افزایش هزینه‌های مالی می‌شود و در نتیجه چشم انداز رشد اقتصاد ملی را تقویت می‌کند. به طور غیرمستقیم، ورود گردشگران بیشتر در یک اقتصاد منجر به افزایش تقاضا برای کالاها و خدمات مختلف، بهبود نگرش تجاری و انتظارات عمومی می‌شود (Saif-Alyousfi and Saha, 2019). درآمدهای حاصل از گردشگری یک عنصر حیاتی در رشد اقتصادی کشورهای گردشگری‌پذیر است. از این رو، نوسانات درآمدهای گردشگری تأثیرات شگرفی بر اقتصاد واقعی دارد. سلامت سیستم بانکی یک کشور ارتباط تنگاتنگی با سلامت اقتصاد دارد (Bitar et al, 2018). ارتباط درآمد گردشگری با سودآوری بانک‌ها و به نوبه خود با سلامت سیستم مالی کشورها، برای برنامه ریزان و سیاستگذاران مهم است. از منظر اقتصاد کلان، درآمد بیشتر گردشگری منجر به کاهش تورم می‌شود و بر درآمد ملی تأثیر مثبت می‌گذارد. هم چنین، کاهش درآمدهای گردشگری منجر به کاهش درآمد قابل تصرف خانوارها می‌شود. علاوه بر این، از آنجایی که درآمدهای گردشگری منبع اصلی تامین مالی کسب و کار بخش خصوصی است، هرگونه کاهش در درآمد گردشگری تأثیر منفی فوری بر سلامت شرکت‌ها و در نتیجه بر سودآوری بانک‌ها دارد (Saif-Alyousfi and Saha, 2019). فرضیه رشد اقتصادی مبتنی بر گردشگری پیشنهاد می‌کند که گردشگری یک محرک اصلی در تضمین رشد اقتصادی نهایی است. می‌هالیگ² (۲۰۰۲) استدلال کرد که استراتژی‌های رشد مبتنی بر گردشگری دارای مزایای متعددی نسبت به رشد ناشی از صادرات کالا و خدمات است. سهلی و نواک³ (۲۰۰۷) گزارش کردند که بسیاری از دولت‌ها در سراسر جهان برای ارتقای رشد اقتصادی درگیر توسعه گردشگری شده‌اند. وست⁴ (۱۹۹۳) استدلال کرد که درآمدهای ارزی، اشتغال و درآمد خانوار مزایای کلیدی هستند که از گردشگری عاید اقتصاد کشور می‌شوند. تانگ و جانگ⁵ (۲۰۰۹) دریافته‌اند که یک سلسله مراتب زمانی بین صنایع مرتبط با گردشگری وجود دارد. از این رو، گردشگری می‌تواند توسعه صنایع مرتبط را تحریک کرده و رشد کلی اقتصاد را هدایت کند (Holzner, 2011). یافته‌های بسیاری از مطالعات این استدلال را ثابت می‌کند که گردشگری اقتصاد ملی را تقویت می‌کند (Katircioglu, 2009). درآمدهای گردشگری می‌تواند از طریق کانال‌های مستقیم و غیرمستقیم بر سودآوری بانک‌ها تأثیر بگذارد. به عنوان مثال، در کانال مستقیم، ورود گردشگری بیشتر به طور قابل توجهی به ذخایر ارز خارجی کمک می‌کند و در نتیجه اقتصاد گردشگری را تقویت می‌کند. این جریان اضافی ارز منجر به مخارج مالی بیشتر توسط دولت می‌شود که به نوبه خود، جریان سپرده‌ها را در بانک‌ها افزایش می‌دهد (Saif-Alyousfi and Saha, 2019). بهبود چشم انداز رشد اقتصادی منجر به تقاضای اضافی برای اعتبار بانکی می‌شود (Dogru and Bulut, 2017). در کانال غیرمستقیم، درآمدهای گردشگری بر سپرده‌های بانکی به‌طور غیرمستقیم از طریق بهبود جریان‌های نقدی مرتبط با گردشگری به فعالیت‌های تجاری یا نقدینگی مازاد در بازار تأثیر می‌گذارند. افزایش نقدینگی در سیستم مالی، به دلیل افزایش ورود گردشگران و حواله‌ها و هزینه‌های مرتبط با گردشگری، منجر به افزایش سپرده‌ها در سیستم بانکی می‌شود (Bongini et al, 2019). بانک‌های کشورهای گردشگری‌پذیر در این افزایش جریان سپرده‌های ناشی از درآمدهای گردشگری در قالب وام‌دهی نقش دارند. از سوی دیگر، حضور بانک‌های خارجی رقابت را در بازار داخلی تشدید می‌کند و بر حاشیه سود بانک‌های

² Mihalic

³ Sahli and Nowak

⁴ West

⁵ Tang and Jang

داخلی تأثیر منفی می‌گذارد. هنگامی که موج گردشگری تغییر می‌کند و درآمد گردشگری کاهش می‌یابد، دولت‌ها هزینه‌های مالی خود را کاهش می‌دهند که بر چشم انداز رشد اقتصادی تأثیر منفی می‌گذارد. کاهش رشد اقتصادی به سلامت شرکت‌ها و در نتیجه به ترازنامه بانک‌ها آسیب می‌رساند (Sokhanvar et al, 2018). رفتار چرخه‌ای بانک‌ها آنها را وادار می‌کند که قیمت وام را در طول یک انقباض اقتصادی افزایش دهند، که باعث تسریع نکول می‌شود. این پدیده طی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۶ مشهود بود، زمانی که افزایش درآمدهای گردشگری باعث کاهش تمرکز بازار بانک‌ها و افزایش نسبت وام به سپرده شد. از اینرو می‌توان ادعا کرد که ارتباط قابل توجهی بین درآمدهای گردشگری و سودآوری بانک‌ها در کشورهای گردشگرپذیر وجود دارد (Saif-Alyousfi and Saha, 2019).

بسیاری از کشورهای در حال توسعه به دلیل دولتی بودن بخش بزرگی از نظام مالی، خدمات بانکی ناکارا، کمبود منابع، وجود ساختار دوگانه بخش مالی (رسمی و غیر رسمی) و غالب بودن عملکرد بخش غیررسمی، نهادها و موسسات مالی از کارایی مطلوب برخوردار نیستند. از اینرو، برخی از اقتصاددانان کندی رشد اقتصادی در برخی از کشورهای در حال توسعه را به ناکارآمدی و توسعه نیافتگی بخش مالی نسبت می‌دهند و اصلاحات نظام مند این بخش را برای دستیابی به رشد اقتصادی سریعتر توصیه می‌کنند (نرگسی و همکاران، ۱۳۹۷). از اینرو در مطالعه‌ی حاضر سعی می‌شود به ارتباط میان درآمدهای حاصل از گردشگری و سودآوری بانک‌ها در کشور پرداخته شود. در واقع سوال اصلی تحقیق حاضر این است که: آیا درآمدهای حاصل از گردشگری بر سودآوری بانک‌ها در کشور تأثیر معنی داری دارد؟

پیشینه تحقیق

نتایج تحقیق وانگ و همکاران^۶ (۲۰۲۲) حاکی از آن است که هر دو شاخص کل و زیرشاخص‌ها تأثیر مثبتی بر بهبود کارایی تخصیص منابع گردشگری دارند. از نظر آماری، شاخص کل، درجه توسعه شاخص‌های مالی دیجیتال و بیمه دیجیتال تأثیر قابل توجهی در بهبود گردشگری دارند. علاوه بر این، متغیرهای ابزاری و آزمون‌های استحکام با نتایج فوق‌الذکر مطابقت دارند. مطالعه سیف-ال یوسف و ساها^۷ (۲۰۲۱) با استفاده از روش تعمیم‌یافته دینامیکی دو مرحله‌ای نشان داد که دریافتی‌های گردشگری از طریق کانال‌های مستقیم و غیرمستقیم دریافت می‌شود و بر سودآوری بانک تأثیر منفی می‌گذارد. کشورهای در حال توسعه و کم درآمد بیشترین تأثیر منفی را بر سودآوری دارند. بانک‌های کشورهای اروپایی بیشترین تأثیر منفی را متحمل می‌شوند، در حالی که بانک‌های ایالات متحده کمترین تأثیر را دارند. بانک‌های کشورهای اروپایی بیشترین تأثیر منفی گردشگری را تجربه می‌کنند. یافته‌های این مطالعه بر احتیاط در هزینه‌های مالی در کشورهایی که گردشگری بخش قابل توجهی از درآمد دولت را تشکیل می‌دهد، تأکید دارد. تأثیر مخرب COVID-19 بر جریان درآمد گردشگری احتمالاً بر سودآوری بانک‌ها و ثبات مالی کشورهای وابسته به گردشگری تأثیر می‌گذارد. بنابراین، برای برنامه ریزان سیاست در سراسر جهان اهمیت زیادی دارد. نتایج حاصل از مطالعه ناکور و عمران (۲۰۱۱) حاکی از این است که شاخص توسعه مالی اثر معناداری بر حاشیه سود بانکی ندارد، اما مقررات بانکی و تمرکزگرایی سیستم بانکی اثر معناداری بر حاشیه سود بانکی دارد، به طوری که بهبود مقررات بانکی رابطه منفی با حاشیه سود بانکی دارد. توسعه بازار سهام از جمله شاخص‌های مؤثر بر حاشیه سود بانکی است که اثر منفی بر سودآوری سیستم بانکی و حاشیه سود بانکی دارد. فانگاکوا و همکاران (۲۰۰۹) به شناسایی عوامل مؤثر بر حاشیه سود بانکی پرداخته‌اند. از عوامل مؤثر بر حاشیه سود بانکی ساختار مالکیت بانک به عنوان شاخص مقررات بانکی در نظر گرفته شده است. سایر عوامل مورد بررسی این مقاله عبارتند از: ساختار بازار مالی، ریسک اعتباری، ریسک نقدینگی و اندازه بانک. بررسی اثر شاخص‌های نظارت بر حاشیه سود بانکی بانک‌ها بر اساس ساختار مالکیت دسته‌بندی شده‌اند هرچه

^۶ Wang et al

^۷ Saif-Alyousfi and Saha

ساختار مالکیت به خصوصی نزدیک تر باشد حاشیه سود بانکی کمتر است در کشورهای در حال توسعه در بانک‌های خصوصی به دلیل عدم اختیار بانک‌ها در تخصیص آزادانه و رقابتی منابع در قالب تسهیلات اعطایی حاشیه سود بانکی در بانک‌های خصوصی و دولتی تفاوت چندانی با یکدیگر ندارند، بانک‌های خصوصی برای تأمین هزینه سودهای پرداختی و سایر هزینه‌ها (هزینه‌های تشکیلاتی و عملیاتی) نیاز به حاشیه سود بانکی بیشتری دارند. نتایج مطالعه سرگزائی و همکاران (۱۳۹۹) نشان می‌دهد که متغیرهای نسبت تسهیلات غیر جاری به کل تسهیلات، نسبت بدهی به دارایی، و نسبت سپرده مدت دار به کل دارایی و متغیر بازده دارایی (ROA) ارتباط منفی در بلندمدت ولی بین نسبت کفایت سرمایه، نسبت مجموع خالص درآمد عملیاتی به کل دارایی، و نسبت تسهیلات اعطایی به کل سپرده‌ها و متغیر بازده دارایی‌ها رابطه مثبت و معنادار در بلندمدت وجود دارد. بر اساس نتایج به دست آمده از مطالعه عبدی و همکاران (۱۳۹۸) مشاهده شد که متغیرهای نرخ بهره اوراق مشارکت، شاخص تمرکز صنعت، نسبت هزینه به درآمد، نسبت وام‌های معوق به کل وام‌ها، حقوق صاحبان سهام به کل دارایی‌ها، اثر منفی و معنی‌داری بر سودآوری داشته و متغیرهای نسبت وام به کل دارایی‌ها، جمع دارایی‌ها، سپرده مشتریان به کل بدهی‌ها، تنوع درآمدی، نرخ تورم، نرخ رشد اقتصادی اثر مثبت و معنی‌داری بر سودآوری بانک ملی داشته است. واریانس متغیرها در رژیم یک، یعنی رژیم نوسانات کم کمتر از رژیم دو است. نتایج آزمون فرضیه تحقیق مهربان پور و همکاران (۱۳۹۶) نشان می‌دهد ساختار دارایی‌ها، تنوع درآمدی، رشد اقتصادی و تورم با سودآوری بانک‌ها رابطه مثبت داشته و سرمایه، ساختار مالی، اندازه، رقابت بانکی و نرخ بهره با سودآوری رابطه منفی دارد. در نهایت هیچ ارتباطی بین کیفیت دارایی‌ها و کارایی و عوامل سودآوری بانک‌ها مشاهده نشد. یافته‌های تحقیق عزتی و همکاران (۱۳۹۵) نشان می‌دهند که از میان ۱۱ متغیر به کار رفته، میانگین سالانه نرخ ارز، اثر مثبت، قوی و معنادار بر حاشیه سود دارد. همچنین نسبت تسهیلات به سپرده دریافتی اثر مثبت، قوی و معناداری بر حاشیه سود بانکی نشان داده است.

مدل تحقیق

در این تحقیق به دنبال تبیین تاثیر درآمدهای حاصل از گردشگری بر سودآوری بانک‌ها در کشور هستیم. مدل تحقیق حاضر از مطالعه‌ی سیف-ال یوسف و ساها^۸ (۲۰۲۱) گرفته شده است و به شرح رگرسیون زیر است:

$$PRO_{it} = \beta_0 + \beta_1 TRS_{it} + \beta_2 BCTRL_{it} + \beta_3 ECTRL_{it} + \varepsilon_t$$

با توجه به اینکه برای اندازه‌گیری متغیر وابسته از دو معیار بازدهی دارایی (ROA) و حقوق صاحبان سهام (ROE)، استفاده شده است، لذا مدل فوق به صورت دو مدل زیر در نظر گرفته می‌شود:

مدل اول:

$$ROI_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{1t} + \beta_2 X_{2t} + \beta_3 X_{3t} + \beta_4 X_{4t} + \beta_5 X_{5t} + \beta_6 X_{6t} + \beta_7 X_{7t} + \varepsilon_t$$

مدل دوم:

$$ROE_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{1t} + \beta_2 X_{2t} + \beta_3 X_{3t} + \beta_4 X_{4t} + \beta_5 X_{5t} + \beta_6 X_{6t} + \beta_7 X_{7t} + \varepsilon_t$$

جدول ۱. متغیرهای وابسته

متغیر	نام	تعریف
(ROA)	بازدهی دارایی	سود خالص قبل از مالیات / کل دارایی
(ROE)	حقوق صاحبان سهام	سود خالص قبل از مالیات / کل سهام

⁸ Saif-Alyousfi and Saha

جدول ۲. متغیرهای مستقل مالی

متغیر	نام	نحوه اندازه‌گیری
X1	درآمدهای حاصل از گردشگری	درآمدهای واقعی گردشگری بین المللی سرانه (% از کل تولید ناخالص داخلی)
X2	اندازه بانک	این متغیر برابر با لگاریتم طبیعی کل فروش در پایان سال مالی است
X3	ریسک اعتباری	ریسک اعتباری با نسبت وام های غیرجاری به کل وام اندازه‌گیری می شود
X4	ریسک نقدینگی	ریسک نقدینگی به صورت تقسیم وام بر کل دارایی ها محاسبه می‌شود
X5	ریسک بازار	با نسبت کل سرمایه گذاری های اوراق بهادار به کل دارایی ها اندازه‌گیری می‌شود
X6	تولید ناخالص داخلی	نرخ رشد واقعی تولید ناخالص داخلی
X7	نرخ تورم	نرخ تورم دوره جاری (قیمت مصرف کننده)

روش تحقیق

پژوهش حاضر، بر اساس هدف، کاربردی می باشد. از لحاظ مسیر نیز این تحقیق پیمایشی می باشد که در آن سعی می شود تاثیر متغیرها بر یکدیگر از طریق فرایندی شامل مراحل تصمیم گیری درباره فرضیه پژوهش، انتخاب جامعه پژوهش و نمونه، روش جمع آوری داده ها و سازماندهی و تحلیل داده ها، بررسی شود. از نظر زمان، پژوهش حاضر مقطعی می باشد و در آن مشاهده‌ها در یک دوره زمانی کوتاه که در آن داده‌ها جمع آوری می‌شود، انجام می‌پذیرد. از لحاظ جمع آوری داده‌ها نیز این تحقیق میدانی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ می‌باشند. تعداد بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در این بازه زمانی، ۱۹ بانک و موسسه اعتباری می‌باشد.

جدول ۳. جامعه آماری

لیست بانک ها و موسسات اعتباری پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران			
ویملت	دی	وانصار	وزمین
وپارس	وسینا	وکار	سامان
وپست	ونوین	وتجارت	وعسکر
وسمایه	وپاسار	وگردش	وآیند
توسعه	وبصادر	حکمت	

با توجه به اینکه از بین تعداد ۱۹ بانک پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تعداد ۱۲ بانک دارای اطلاعات کافی برای انجام تحقیق حاضر را در بازه زمانی ۱۳۹۳ الی ۱۴۰۰ داشت، لذا نمونه آماری در این تحقیق تعداد ۱۲ بانک طی سال‌های ۱۳۹۳ الی ۱۴۰۰ در نظر گرفته شد.

جدول ۴. جامعه آماری

نمونه آماری			
وپست	ونوین	وتجارت	وزمین
وپارس	وسینا	وکار	سامان
وپاسار	وگردش	وبصادر	ویملت

آزمون ریشه واحد

داده‌های مورد استفاده در مطالعات اقتصادسنجی را می‌توان به سه دسته داده‌های سری زمانی، مقطعی، پانلی تقسیم بندی کرد. به استثنای داده‌های مقطعی، در بقیه داده‌ها باید آزمون ریشه واحد صورت گیرد. روش‌های سنتی اقتصادسنجی در برآورد ضرایب یک الگو، مبتنی بر پایا^۹(مانا) بودن سری‌های زمانی می‌باشند. متغیر سری-زمانی وقتی مانا است که میانگین، واریانس، کواریانس و در نتیجه ضریب همبستگی آن در طول زمان ثابت باشد و مهم نباشد که در چه مقطعی از زمان، این شاخص‌ها را محاسبه کنیم. اما از طرفی، «بررسی‌هایی که از سال‌های ۱۹۹۰ به بعد انجام شده، نشان داده است که بسیاری از متغیرهای سری‌زمانی در اقتصاد مانا نیستند» (هژبر کیانی، ۱۳۷۶). اگر سری‌های زمانی مورد استفاده در برآورد ضرایب الگو نامانا باشند، برآورد الگو با چنین متغیرهایی ممکن است به رگرسیون کاذب منجر شود؛ بدین معنی که ممکن است ضریب تعیین R^2 به دست آمده از الگوی برآوردی بسیار بالا بوده، ولی هیچ رابطه معنی‌داری بین متغیرهای الگو وجود نداشته باشد. عدم توجه به چنین نکته‌ای، موجب گمراهی محقق و استنباط‌های غلط در مورد ارتباط بین متغیرها خواهد شد. از این رو قبل از استفاده از این متغیرها لازم است نسبت به مانایی یا عدم مانایی آنها اطمینان حاصل کرد (نوفرستی، ۱۳۷۸).

نتایج حاصل از آزمون ریشه واحد برای متغیرهای مدل به شرح جدول زیر می‌باشد، لذا می‌بینیم که تمامی متغیرها غیر از متغیر بازده دارایی و ریسک نقدینگی که در سطح ۱ مانا شدند، در سطح صفر مانا می‌باشند.

جدول ۵. آزمون مانایی

متغیر	آزمون	آماره آزمون	P-Value
بازده دارایی	Levin,Lin,Chu	-۴,۰۵	۰,۰۰
حقوق صاحبان سهام	Levin,Lin,Chu	-۲,۱۷	۰,۰۰۱
درآمد حاصل از گردشگری	Levin,Lin,Chu	-۵,۵۸	۰,۰۰
اندازه بانک	Levin,Lin,Chu	-۳,۳۱	۰,۰۰
ریسک اعتباری	Levin,Lin,Chu	-۵,۲۴	۰,۰۰
ریسک نقدینگی	Levin,Lin,Chu	۱۹,۴۴	۰,۰۰
ریسک بازار	Levin,Lin,Chu	-۴,۶۴	۰,۰۰
تولید ناخالص داخلی	Levin,Lin,Chu	-۵,۲۸	۰,۰۰
نرخ تورم	Levin,Lin,Chu	-۴,۴۷	۰,۰۰

برآورد مدل‌ها

• مدل اول

در مدل اول جهت اندازه‌گیری متغیر وابسته از معیار بازده دارایی (ROA) استفاده می‌شود.

$$ROA_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{1t} + \beta_2 X_{2t} + \beta_3 X_{3t} + \beta_4 X_{4t} + \beta_5 X_{5t} + \beta_6 X_{6t} + \beta_7 X_{7t} + \varepsilon_t$$

با توجه به اینکه برخی از متغیرهای تحقیق مانا بودند و برخی دیگر با یکبار تفاضل‌گیری مانا شدند، لازم است قبل از برآورد مدل، آزمون هم‌جمعی انجام شود تا از وجود هم‌جمعی اطمینان حاصل گردد. نتایج این آزمون به شرح زیر است:

^۹ Stationary

^۱ Spurious Regression

جدول ۶. آزمون هم‌انباشتگی

ADF	t-Statistic	Prob
	۱,۹۰	۰,۰۲۸

با توجه به اینکه معناداری آزمون فوق از ۰,۰۵ کوچکتر می‌باشد، لذا برای مدل، بردار هم‌انباشتگی داریم، بنابراین مشکل رگرسیون کاذب نداریم و رابطه بلندمدت وجود دارد.

با توجه به نتایج ارائه شده در جدول زیر، همبستگی بین متغیرهای مستقل، کمتر از ۳۰ درصد است، لذا به اندازه‌ای نیست که بتوان آن را به عنوان همبستگی شدید تلقی نمود. بنابراین، می‌توان از آن چشم‌پوشی نمود. اما متغیر تولید ناخالص داخلی همبستگی بالایی با نرخ تورم و درآمدهای گردشگری در مدل دارد؛ لذا متغیر مذکور از مدل حذف گردید و در نهایت مدل زیر مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

$$ROA_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{1t} + \beta_2 X_{2t} + \beta_3 X_{3t} + \beta_4 X_{4t} + \beta_5 X_{5t} + \beta_7 X_{7t} + \varepsilon_t$$

جدول ۷. ضریب همبستگی بین متغیرها

متغیر	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
Y	۱							
X1	-۰,۲۱	۱						
X2	-۰,۰۸	۰,۲۳	۱					
X3	۰,۲۱	۰,۲۹	۰,۱۲	۱				
X4	۰,۰۹	-۰,۰۸	۰,۰۱	-۰,۰۶	۱			
X5	۰,۰۵	۰,۲۵	-۰,۱۴	۰,۱۲	-۰,۰۶	۱		
X6	۰,۲۰	۰,۶۹	۰,۴	۰,۱۳	-۰,۰۱	-۰,۰۶	۱	
X7	۰,۲۷	۰,۲۴	۰,۲۷	۰,۰۸	۰,۰۴	۰,۰۸	۰,۵	۱

در این قسمت از مطالعه پس از ورود داده‌ها به نرم افزار و تخمین اولیه پارامترها، باید وجود یا عدم وجود عرض از مبدأ جداگانه برای هر یک از شرکت‌ها مورد بررسی قرار گیرد. ابتدا باید آزمون لیمر را مورد بررسی قرار داده و بین داده‌های انباشته و داده‌های غیرانباشته (اثرات ثابت یا اثرات تصادفی) انتخاب کنیم. که در آن فرضیه H_0 یکسان بودن عرض از مبدأها (روش ترکیبی) در مقابل فرضیه H_1 ناهمسانی عرض از مبدأها (روش پانل) می‌باشد.

$$\{H_0: \alpha_0 = \alpha_1 = \dots = \alpha_n = \alpha$$

$$\{H_1: \alpha_i \neq \alpha_j$$

$$F_{(n-1, nt-n-k)} = \frac{(RSS_R - RSS_{UR}) / (n-1)}{RSS_{UR} / (nt-n-k)}$$

جدول ۸. خروجی آزمون Fixed Effects

Test Summary	Statistic	d.f.	Prob
Cross-section F	۲,۶۶	۱۱,۸۷	۰,۰۰
Cross-section Chi-square	۳۰,۶	۱۱	۰,۰۰

همانطور که مشاهده می‌گردد، prob کمتر از ۰/۰۵ است در نتیجه رگرسیون دارای عرض از مبدأ متفاوت می‌باشد. اکنون این پرسش مطرح می‌گردد که تفاوت در عرض از مبدأ واحدهای مقطعی به طور اثرات تصادفی است؟ به منظور انتخاب الگوی اثرات ثابت $E\left(\frac{U_{it}}{X_{it}}\right) = 0$ و در مقابل الگوی اثرات تصادفی $E\left(\frac{U_{it}}{X_{it}}\right) \neq 0$ از آزمون هاسمن استفاده می‌شود. آماره این آزمون کای دو با درجه آزادی برابر تعداد متغیرهای مستقل است:

$$\begin{cases} H_0: \text{Random Effect} \\ H_1: \text{Fixed Effect} \end{cases}$$

جدول ۹. خروجی آزمون Hausman مدل

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-sq d.f	Prob
Cross-section random	۴,۶۱	۶	۰,۳۲

با توجه به نتیجه آزمون هاسمن، مدل اثرات تصادفی پذیرفته می‌شود. پس از تبیین مدل و انتخاب بهترین روش، نتایج تخمین برای بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به شرح جدول زیر می‌باشد:

جدول ۱۰. خروجی تخمین مدل

متغیر	آماره t		Prob
	ضریب	t	
c	-۰,۴۲	-۲,۹۴	۰,۰۰
X1	-۰,۶۹	-۲,۷۴	۰,۰۰
X2	-۰,۴۴	-۲,۸۳	۰,۰۰
X3	۰,۰۲	۱	۰,۳۱
X4	۰,۰۰۴	۰,۶۵	۰,۵۱
X5	۰,۰۰۵	۰,۷۴	۰,۴۵
X7	۰,۰۰۱	۴,۷۲	۰,۰۰
$53\bar{R}^2 = 0.$	$R^2 = 0.61$		
D.W=1.75			
f-statistic=7.40		prob=0.00	

با توجه به احتمال برآورد شده (Prob=0.00) می‌توان گفت که بین متغیرهای مستقل درآمد گردشگری، اندازه بانک و نرخ تورم با متغیر وابسته سودآوری بانک‌ها رابطه معناداری طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۰ وجود دارد؛ و همچنین با توجه به احتمال برآورد شده، ریسک اعتباری، ریسک نقدینگی و ریسک بازار نیز رابطه‌ای با متغیر وابسته ندارند. در مدل حاضر \bar{R}^2 برابر ۰,۵۳ می‌باشد. یعنی ۵۳ درصد تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مزبور قابل توضیح است. مقدار آماره دوربین واتسون ۱,۷۵ می‌باشد و فاصله فاحشی با عدد ۲ ندارد و سلامت مدل را ادعا کرد. از سوی دیگر مقدار احتمال برآورد شده برای آماره F برابر با صفر است لذا معنی داری کل رگرسیون قابل تایید است.

با توجه به نتایج بدست آمده مشاهده می‌شود درآمدهای حاصل از گردشگری بر سودآوری بانک‌ها تاثیر معنادار دارد که این رابطه منفی است. درآمدهای گردشگری بین‌المللی می‌تواند از طریق کانال‌های مستقیم و غیرمستقیم بر سودآوری بانک‌ها تأثیر بگذارد. در کانال مستقیم، گردشگری ورودی بالاتر به طور قابل توجهی به ذخایر ارز خارجی کمک می‌کند که اقتصاد گردشگری را تقویت می‌کند، این جریان اضافی ارز منجر به مخارج مالی بیشتر توسط دولت می‌شود که به نوبه خود جریان سپرده‌ها را به بانک‌ها افزایش می‌دهد. درآمدهای گردشگری رشد اقتصادی را تقویت می‌کند، بهبود چشم انداز رشد اقتصادی منجر به تقاضای اضافی برای اعتبار بانکی می‌شود. زمانی که افزایش درآمدهای گردشگری بین‌المللی باعث کاهش تمرکز بازار بانکی و افزایش نسبت وام به سپرده شد، افزایش بدهی‌های غیرجاری (بدهی‌هایی که زمان پرداخت آنها بیش از ۱ سال است) در این دوره منجر به کاهش سودآوری بانک می‌شود.

در کانال غیرمستقیم، دریافت‌های گردشگری بر سپرده‌های بانکی به‌طور غیرمستقیم از طریق بهبود جریان‌های نقدی مرتبط با گردشگری به فعالیت‌های تجاری یا نقدینگی مازاد در بازار تأثیر می‌گذارند. افزایش نقدینگی در سیستم مالی، به دلیل افزایش ورود گردشگران و حواله‌ها و هزینه‌های مرتبط با گردشگری، منجر به افزایش سپرده‌ها در سیستم بانکی می‌شود. بانک‌های کشور در این افزایش جریان سپرده‌های ناشی از دریافت‌های گردشگری در قالب وام‌دهی بانکی واسطه می‌شوند. ماهیت تمرکز بانکی و در نتیجه رقابت، بر قیمت گذاری وام بانکی تأثیر می‌گذارد. در صورت تمرکز کمتر، بانک‌ها برای قیمت گذاری محصولات وام دهی با یکدیگر رقابت می‌کنند که مستقیماً بر سودآوری آنها تأثیر می‌گذارد. حضور بانک‌های خارجی رقابت را در بازار داخلی تشدید می‌کند و بر حاشیه سود بانک‌های داخلی تأثیر منفی می‌گذارد. همچنین، کاهش درآمدهای گردشگری منجر به کاهش درآمد قابل تصرف خانوارها می‌شود. علاوه بر این، از آنجایی که درآمدهای گردشگری منبع اصلی تامین مالی کسب و کار بخش خصوصی است، هر گونه کاهش در درآمد گردشگری تأثیر منفی فوری بر سلامت شرکت‌ها و در نتیجه بر سودآوری بانک‌ها دارد.

• مدل دوم

در مدل دوم جهت اندازه‌گیری متغیر وابسته از معیار حقوق صاحبان سهام (ROE) استفاده می‌شود.

$$ROE_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{1t} + \beta_2 X_{2t} + \beta_3 X_{3t} + \beta_4 X_{4t} + \beta_5 X_{5t} + \beta_6 X_{6t} + \beta_7 X_{7t} + \varepsilon_t$$

نتایج آزمون هم‌جمعی به شرح زیر است:

جدول ۱۱. آزمون هم‌انباشتگی

ADF	t-Statistic	Prob
	۲,۵۸	۰,۰۰۴

با توجه به اینکه معناداری آزمون فوق از ۰,۰۵ کوچکتر می‌باشد، لذا برای مدل، بردار هم‌انباشتگی داریم، بنابراین مشکل رگرسیون کاذب نداریم و رابطه بلندمدت وجود دارد.

در این مدل نیز فقط متغیر تولید ناخالص داخلی همبستگی بالایی با نرخ تورم و درآمدهای گردشگری در مدل دارد؛ لذا متغیر مذکور از مدل حذف گردید و در نهایت مدل زیر مورد بررسی قرار خواهد گرفت. نتایج ضریب همبستگی بین متغیرها به شرح جدول زیر است:

$$ROI_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{1t} + \beta_2 X_{2t} + \beta_3 X_{3t} + \beta_4 X_{4t} + \beta_5 X_{5t} + \beta_7 X_{7t} + \varepsilon_t$$

یک رنگ حق پناه و بویینی

جدول ۱۲. ضریب همبستگی بین متغیرها

متغیر	Y1	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
Y1	۱							
X1	-۰,۰۶	۱						
X2	۰,۰۵	۰,۲۳	۱					
X3	-۰,۱۳	۰,۲۹	۰,۱۲	۱				
X4	۰,۰۱	-۰,۰۸	۰,۰۱	-۰,۰۶	۱			
X5	۰,۰۰۷	۰,۲۵	-۰,۱۴	۰,۱۲	-۰,۰۶	۱		
X6	-۰,۰۰۷	۰,۶۹	۰,۴	۰,۱۳	-۰,۰۱	-۰,۰۶	۱	
X7	۰,۰۶	۰,۲۴	۰,۲۷	۰,۰۸	۰,۰۴	۰,۰۸	۰,۵	۱

در این قسمت از مطالعه پس از ورود داده ها به نرم افزار و تخمین اولیه پارامترها، باید وجود یا عدم وجود عرض از مبدأ جداگانه برای هر یک از شرکت ها مورد بررسی قرار گیرد.

جدول ۱۳. خروجی آزمون Fixed Effects

Test Summary	Statistic	d.f.	Prob
Cross-section F	۱,۱۴	۱۱,۷۸	۰,۳۳
Cross-section Chi-square	۱۴,۴	۱۱	۰,۲۱

همانطور که مشاهده می گردد، prob بیشتر از ۰/۰۵ است در نتیجه رگرسیون دارای عرض از مبدأ یکسانی می باشد. لذا روش ترکیبی پذیرفته می شود.

پس از تبیین مدل و انتخاب بهترین روش، نتایج تخمین برای بانکهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در مدل دوم به شرح جدول زیر می باشد:

جدول ۱۴. خروجی تخمین مدل

متغیر	ضریب	آماره t	Prob
c	-۱,۵۶	-۱,۰۵	۰,۲۹
X1	-۳,۷۱	-۱,۸۵	۰,۰۶
X2	۱,۶۲	۰,۹۱	۰,۳۶
X3	-۲,۱۵	-۷,۸۷	۰,۰۰
X4	۰,۰۵	۰,۲۱	۰,۸۲
X5	۰,۱۲	۰,۶۹	۰,۸
X7	۰,۰۰۹	۱,۸۱	۰,۰۷
$15\bar{R}^2 = 0.$		$R^2 = 0.20$	
D.W=2.09			
f-statistic=3.81		prob=0.00	

با توجه به احتمال برآورد شده می‌توان گفت که بین متغیرهای مستقل درآمد گردشگری و ریسک با متغیر وابسته سودآوری بانک‌ها رابطه معناداری طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۰ وجود دارد؛ و همچنین با توجه به احتمال برآورد شده، سایر متغیرها رابطه‌ای با متغیر وابسته ندارند. مقدار عددی R^2 بیان می‌کند که چند درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیر مستقل قابل توضیح است. در مدل حاضر ۰,۱۵ می‌باشد. یعنی ۱۵ درصد تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مزبور قابل توضیح است. ضمن اینکه مقدار آماره $D-W$ ، برابر با عدد ۲,۰۹ است لذا مدل مشکل خود همبستگی ندارد. مقدار آماره F بیش از مقدار جدولی آن است و با وجود $Prob=0.00$ ، کل رگرسیون به لحاظ آماری معنی دار می‌باشد. با توجه به نتایج بدست آمده درآمدهای حاصل از گردشگری بر سودآوری بانک‌ها تاثیر معنادار دارد. که این رابطه منفی است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

در هر اقتصادی، بانک‌ها نقش محوری واسطه‌گری مالی را ایفا می‌کنند. این مطالعه بر اهمیت سودآوری و عملکرد بانک و در نتیجه ثبات بخش مالی برای تضمین توسعه اقتصادی متوازن تاکید می‌کند. ارزیابی اثرات درآمدهای گردشگری بر سودآوری بانک‌ها نه تنها درک روشنی از محرک‌های سودآوری در کشورهای متکی به گردشگری را فراهم می‌کند، بلکه دولت‌ها و قانون‌گذاران را قادر می‌سازد تا واکنش‌های استراتژیک مناسبی را برای جلوگیری یا بهبود هر گونه اثرات نامطلوب ایجاد کنند. از نظر تئوری، گردشگری نقشی اساسی در رشد اقتصادی یک کشور ایفا می‌کند؛ همچنین یکی از سریع‌ترین و بزرگترین بخش خدمات در سراسر جهان است. گردشگری از طریق افزایش فرصت‌های شغلی، سرمایه‌گذاری‌های جدید/اضافی در زیرساخت‌ها، افزایش مالیات و درآمد ارزی، اقتصاد را تقویت می‌کند. درآمدهای گردشگری از طریق کانال‌های مستقیم و غیرمستقیم به این رشد کمک می‌کند. به طور مستقیم، افزایش درآمد دولت‌ها از درآمدهای گردشگری منجر به افزایش هزینه‌های مالی و در نتیجه تقویت چشم انداز رشد اقتصاد ملی می‌شود. به طور غیرمستقیم، ورود گردشگران بیشتر در یک اقتصاد منجر به افزایش تقاضا برای کالاها و خدمات مختلف، بهبود نگرش تجاری و انتظارات عمومی می‌شود. سرمایه‌گذاری‌های دولتی و خصوصی جدید در ظرفیت‌های تولیدی ناشی از درآمدهای گردشگری بالاتر برای پاسخگویی به تقاضاهای فزاینده در اقتصاد باعث افزایش بیشتر نرخ‌های رشد می‌شود.

ارزیابی اثرات درآمدهای گردشگری بر سودآوری بانک‌ها نه تنها درک روشنی از محرک‌های سودآوری در کشورهای متکی به گردشگری را فراهم می‌کند، بلکه دولت‌ها و قانون‌گذاران را قادر می‌سازد تا واکنش‌های استراتژیک مناسبی را برای جلوگیری یا بهبود هر گونه اثرات نامطلوب ایجاد کنند. توسعه بانکی و استحکام چارچوب نظارتی در کشور نیز نقش مهمی در حفظ ثبات بانکی در طول شوک‌های اقتصادی به دلیل نوسانات گسترده در درآمدهای مرتبط با گردشگری دارد. یافته‌های ما تأکید می‌کند که درآمدهای گردشگری بر سلامت بانکی و در نهایت ثبات بخش مالی تأثیر منفی می‌گذارد. درآمد گردشگری از طریق کانال‌های مستقیم و غیرمستقیم بر سلامت بانکی تأثیر می‌گذارد. بنابراین بانک مرکزی باید به طور قابل توجهی چارچوب‌های مربوط به مداخله متغیرهای کلان و موقعیت سرمایه بانک‌ها را تقویت کنند. دولت باید اقدامات مناسب مالی و سیاست احتیاطی کلان را برای متعادل کردن درآمد گردشگری و رشد اقتصادی در مقابل ثبات بخش مالی آغاز کند. با توجه به نتایج بدست آمده دولت و قانون‌گذاران باید واکنش‌های استراتژیک مناسبی را برای جلوگیری یا بهبود هر گونه اثرات نامطلوب ایجاد کنند.

پیشنهاد برای تحقیقات آتی

- پیشنهاد می‌شود افرادی مانند روسا و معاونین که دسترسی به اطلاعات دقیقی از شعب بانک در اختیار دارند به بررسی اثرات گردشگری بر سودآوری شعب آن بانک در کشور و یا استان خاص بپردازند.

- در استان‌هایی که قطب گردشگری در کشور هستند به بررسی موضوع تحقیق پردازند.
- مطالعات آینده ممکن است تأثیر درآمد گردشگری را بر سلامت بانکی در دوره‌های مختلف استرس اقتصادی مانند دوران شیوع ویروس کووید-۱۹ بررسی کنند.

منابع

- سرگلزائی، مصطفی؛ جلالی فراهانی، علیرضا؛ افسری بادی، رضا؛ احمدی، راضیه؛ (۱۳۹۹). تأثیر شاخص‌های عملکرد مالی در سودآوری در بانک ملت، فصل نامه پژوهش‌های پولی - بانکی، سال ۱۳، شماره ۴۳، بهار، صص ۶۹-۹۸.
- عبدی، داوود؛ مرادی، مهدی؛ انویه تکیه، لورنس؛ (۱۳۹۸). بررسی اثرات نامتقارن متغیرهای اقتصادی بر سودآوری بانک‌ها بر اساس الگوی بانکداری جامع (مورد مطالعه: بانک ملی ایران)، فصل نامه نظریه‌های کاربردی اقتصاد، سال ۴، زمستان، صص ۱۹۱-۲۱۶.
- عزتی، مرتضی؛ عاقلی، لطفعلی؛ کشاورز ساجی، نفیسه؛ (۱۳۹۵). عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌های اسلامی، فصل نامه علمی - ترویجی اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره ۱۵، تابستان، صص ۱۳۹-۱۵۳.
- مهربان پور، محمدرضا؛ نادری نورعینی، محمدمهدی؛ اینالو، عفت؛ اشعری، الهام؛ (۱۳۹۶). فصل نامه علمی - پژوهشی مطالعات تجربی حسابداری مالی، سال ۱۴، شماره ۵۴، تابستان، صص ۱۱۳-۱۳۴.
- نرگسی، شهین، بابکی، روح اله و عفتی، مهناز (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین گردشگری، رشد اقتصادی و توسعه مالی در ایران، فصلنامه اقتصاد مالی، سال دوازدهم، شماره ۴۴، صص ۶۷-۴۱.
- نوفروستی، محمد، ریشه واحد و همجمعی در اقتصاد سنجی، ۱۳۷۸، خدمات فرهنگی رسا، تهران.
- هژبرکیانی، کامبیز، بررسی ثبات تقاضای پول و جنبه‌های پویای آن در ایران، ۱۳۷۶، تهران، موسسه تحقیقات پولی و بانکی، پژوهشکده بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- Bitar, M., Pukthuanthong, K., Walker, T. (2018). The effect of capital ratios on the risk, efficiency and profitability of banks: evidence from OECD countries. *J. Int. Financ. Mark. Inst. Money* 53, 227-262.
- Bongini, P., Cucinelli, D., Di Battista, M.L., Nieri, L. (2019). Profitability shocks and recovery in time of crisis evidence from European banks. *Financ. Res. Lett.* 30, 233-239.
- Dogru, T., Bulut, U. (2018). Is tourism an engine for economic recovery? Theory and empirical evidence. *Tour. Manag.* 69, 425-434.
- Foon, C., Chye, E. (2015). Does tourism effectively stimulate Malaysia's economic growth? *Tour. Manag.* 46, 158-163.
- Fungacova, Z. & P. Tigran (2009). Determinants of Bank Interest Margins in Russia: Does Bank Ownership Matter?", *BOFIT Discussion Paper* 22/2009.
- Holzner, M. (2011). Tourism and economic development: The beach disease? *Tour. Manag.* 32 (4), 922-933.
- Katircioglu, S.T. (2009). Revisiting the tourism-led-growth hypothesis for Turkey using the bounds test and Johansen approach for cointegration. *Tour. Manag.* 30 (1), 17-20.
- Mihalic, T. (2002). Tourism and economic development issues. In: Sharply, R., Telfer, D.J. (Eds.), *Tourism and Development: Concepts and Issues*. Channel View Publications. Clevedon, UK, p. 81e111.
- Naceur, S. B. & Mohammad Omran (2011), "The Effects of Bank Regulation, Competition, and Financial Reforms on Banks Performance", *Emerging Market Review*, Vol. 12, No. 1-20.

- Saif-Alyousfi, a.Y.H., Saha, A. (2021). Do tourism receipts affect bank profitability? Analytical evidence from 85 tourism economies, *Research in International Business and Finance*, 58, 101437, 1-26.
- Sokhanvar, A., Aghaei, I., Aker, S. (2018). The effect of prosperity on international tourism expenditure. *Tour. Rev.* 1-13.
- Tang, C.H. (Hugo), Jang, S.C. (Shawn), (2009). The tourism-economy causality in the United States: a sub-industry level examination. *Tour. Manag.* 30 (4), 553-558.
- Wang, Q., Yang, L., Yue, Z. (2022). Research on development of digital finance in improving efficiency of tourism resource allocatio, *Environment and Sustainability*, doi: <https://doi.org/10.1016/j.resenv.2022.100054>.
- West, G.R. (1993). Economic significance of tourism in Queensland. *Ann. Tour. Res.* 20 (3), 490-504.